

רָאֵט הַטְּנוֹה לְאִילִן

"כִּי ה' אֱלֹקֶיךָ מִבְּיאָךְ אֶל אָרֶץ טוֹבָה אָרֶץ נְחִילָה
מִים עֲזַנְתָּ וְתַהֲמָתָ יְצָאִים בְּבִקְעָה וְבַקְרָה: אָרֶץ חַטָּה
רְשָׁעָה וְגַפְן יְתַאֲנֵה וּרְמֹנוֹן אָרֶץ זִית שְׁמַן וְדַבְשָׁן".
(דברים ח')

סדר ט"ז בשבט
עם הלכות, רعيונות ומנהגי היום

כפר דרום ת"ז - שבי דרום

בhzצאת מכון התורה והארץ

шибי דרום ד.ג הנגב ת.ד 18

מיקוד: 00 8536500 טל. 08-6847325

פקם. 08-6847055 Machon@toraland.org.il

www.toraland.org.il

כתיבת: הרב יהודה עמיחי, הרב אהוד אחיטוב,

הרב אברהם סוחובולסקי

עריכה: טל תורג'מן

עיצוב גרפי: אודליה פרל

ראש השנה לאילן

"ארבעה ראשי שנים הם... באחד בשבט
ראש השנה לאילן בדברי בית שמאי, בית
הלו אומרים בחמשה עשר בו".

(משנה ראש השנה א,א)

כל אילנות העולם - ראש השנה שלהם
הוא ט"ו בשבט, שהכל הולךUPI טבעה
של ארץ ישראל, שהיא עיקר העולם.

ט"ו בשבט בהלכה

ערלה ונטע רביעי:

התורה אסרה علينا לאכול פירות 'ערלה' - פירות של עץ שלא מלאו לו שלוש שנים לניטעתו.

כשהעץ מגע לשנה הרביעית, הוא נקרא 'נטע רביעי'.
פירות נטע רביעי מותרים באכילה לאחר חילום.

קביעת השנה של הפירות (במנין שנים ערלה) היא ט"ו בשבט.
פירות שייחנו מט"ו בשבט ואילך, לאחר שכבר עברו עליהם ארבע שנים מניטעתם, יתחייבו בכל דיני תרומות ומעשרות.

תרומות ומעשרות:

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאלנות, לעניין תרומות ומעשרות (בכל שנה אנו מפרישים תרומה גדולה, מעשר ראשון ותרומת מעשר, מלבד זאת בשנים א, ב, ד, ה לשימושה אנו מפרישים מעשר שני, ובשנים ג, ו לשימושה - מעשר עני). כשמפרישים תרומות ומעשרות, אין לערב את הפירות שהתחילה לצמוח בשנה שעברה עם אלו שצמחו השנה. لكن יש לדעת מתי מתחילה השנה החדשה, כדי לעשר בנפרד את פרות כל שנה ושנה. התאריך הקובע מאייזו שנה הפרי, הוא ט"ו בשבט. פירות שנחנטו (שהתחילה לצמוח) עד ט"ו בשבט, שייכים לשנת המעשר הקודמת. פירות שנחנטו לאחר ט"ו בשבט, שייכים לשנת המעשר הבאה.

* את סדר הפרשת תרומות ומעשרות דיניה, אפשר ללמוד בתקLIMITOR
בhzatmat.mekom.torah.org.il (www.toraland.org.il)

- .1 אין מתענים, אין נופלים אפיקים ואין אמרים תחנון בט"ו בשבט. אם חל ט"ו בשבט בשבועת, אין אמרים 'אב הרחמים' ו'צדקהך צדק'.
- .2 יש הנוהגים לאכול בט"ו בשבט המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל.
- .3 יש הנוהגים לאכול בט"ו בשבט אתרוג, ובמיוחד אתרוג מארבעת המינים, שברכו עליון בסוכות.
- .4 יש הנוהגים להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג נאה לאربعת המינים בשנה הבאה. גם כשתו' בשבט חל בשבת יכולם לבקש על כך בתפילה 'אלקי נצור', ואין בה בקשת צרכי' בשבט.
- .5 יש הנוהגים לאכול מפירות ארץ ישראל, וללמוד בזמן האכילה את ההלכות השניות למצוות התלויות בארץ; וכשאין בנמצא מפירות ארץ ישראל, נהוגים לאכול מפירות חוץ לארץ.
- .6 יש להזכיר כל השנה وكل וחומר בט"ו בשבט, שהפירות הנאכלים הם בלי חש Urlelah, מעשרים כדין, ואין בהם תלולים.

זמן אכילת הפירות

- .1 כשתו' בשבט חל בשבט, עדיף לאכול פירות ט"ו בשבט בתוך הסעודה (לאחר הקידוש וברכת 'המושci'), ולא בין הקידוש לסעודה, כדי שלא לבוא לידי ספק בברכה אחרתה. כמו כן אפשר לעשות סעודת פירות לאחר ברכת המזון, אולם יש להשתדל לשוחות זמן מה אחר הסעודה, שלא תהא זו אכילה גסה, ושלא לברך ברכה שאינה צריכה.
- .2 בדייעך, מי צריך לאכול פירות ט"ו בשבט אחר הקידוש וקדום הסעודה, ינגה כדלהלן:
 - א. אם אכל פירות צורך לברך עליהם בתוך הסעודה (כגון: תמרים, תאנים), וידוע לו שלא יוכל פירות אלו בסעודה - לפוסק אשכנז חולק מן הפסיקים הספרדים חייב לברך ברכה אחרתה קודם נתילת ידיים; ויש מחכמי ספרד שפטורים מברכה אחרתה, אולם אם הוא מתכוון לאכול מפירות אלו גם בתוך הסעודה, אין צורך לברך ברכה אחרתה קודם נתילת ידיים.
 - ב. על יין או על פירות המערבים את התיאבון (חמצוצים, זיתים), אין מברכים ברכה אחרתה קודם הסעודה.
 - ג. אם אכלו ירקות שאון מברכים עליהם במהלך הסעודה (כגון: תפוחי אדמה, גזר), יש לברך עליהם ברכה אחרתה קודם הסעודה.

סדר ט"ו בשבט

מניחים על שולחן הסדר פירות משבועת המינים, פירות העונה ומיני מזונות. יש שנוהגים להניח גם פרי חדש ולברך עליו "שהחינו".

סדר אכילת הפירות

1. מקדים לאכול כל דבר שברכתו "המושיא"; לאחר מכן אוכלים דבר שברכתו "מזונות", ולאחר מכן מברכים על היין.
2. נוהגים ששבועת המינים קודמים לכל פירות העץ האחרים, מלבד הנוהגים כדעת הרמב"ם, שמקדמים את הפירות שחביבים עליו כעת.
3. כל הקודם בפסוק "ארץ חיטה וشعורה וגפן ותאננה ורימון הארץ" בפסוק - חшибתו (תרומות) קודם לברכה, אך כל הקורבו למלילה "ארץ" בפסוק גדולה יותר. על כן היזית והתמר קודמים לגפן לתאננה ולרימון, מכיוון שהזית והתמר נכתבו מיד לאחר המילה "ארץ" השניה, ואילו הגפן, התאננה והרימון נכתבו בריחוק שני מילים מהמילה "ארץ" הראשונה. והגפן קודמת לתאננה, התאננה לרימון והזית לתמר.
4. חיטה וشعורה העשויים לתחביש או לפת קודמים לזרת ולתמר, אבל חיטה או שעורה יבשים או שנעשה מהם משקה (שברכתם 'אדמה' או 'שהכל') - פירות המינים האחרים קודמים להם.
5. פירות העץ קודמים לפירות האדמה, ויש אומרים שאם פרי האדמה חביב עליו מאד, יש לברך עליו קודם לפרי העץ.

"**אֶרֶץ חַטָּה וְשֹׁעֲרָה וְגַפֵּן וִתְּאֵנָה וְרַמֹּן,**
אֶרֶץ זִית שְׂמֹן וְדַבֵּשׁ" (דברים ח, ח).

סיפור

מטע הארץ תחילת

בקהיגת מטעים בהוד השרון, נתפס קרב קוק בנטיעה הראשתונה. פשkom ו

- לנטען החרגש מאך, עניינו זילנו דמעות, פניו היילפיד-אש. כשללו נthan ברעצת-קץ-ש.
- סרב לקחתו, התפוף וטפל ברגבוי-האזכה בידיו, כשללו נthan ברעצת-קץ-ש.
- אחד הנקבים הרשה לעצמו לשאל את הרבה מדעת הוא מתרגש כל-כך, והרב השיב ואמר: "נטיעת פרי בארץ-ישראל, אין זו סתם פעולה קללאות רגילה, זו קי החזבקות במדותיו של הקב"ה, שאף הוא התחזק במעט הארץ תחליה".

(מועדן הראי"ה)

חיטה

נִמְשָׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְחַטָּה
בְּטַנְתָּה עֲרָמָת חֶטְיִם". הַסּוֹבִירוּ חַז"ל:
"וְהַלְאָ עֲרָמוֹת שֶׁל אַצְטְּרָכְלִין
וְשֶׁל פְּלָפְלִין יִפּוֹת מִהָּן,
וְלֹמַה נִמְשָׁלוּ לְחַטָּין. אֶלָּא יִכּוֹל אָדָם לְחַיָּות
בְּלֹא פְּלָפְלִין וּבְלֹא אַצְטְּרָכְלִין,
וְאֵי אָפָּשָׁר לְעַזְלָם לְחַיּוֹת בְּלֹא חֶטְיִם.
וְכַיִם שָׁאֵי אָפָּשָׁר לְעַזְלָם בְּלֹא חֶטְיִם,
כִּכְאֵי אָפָּשָׁר לְעַזְלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל"

(מדרש תהילים ב')

לוקחים עוגה או עוגייה שעשויה מקמח חיטה
ומברכים לפני האכילה:

**"ברוך אתה ייְהוָה אֱלֹהינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרָא מִינִי מִזְנוֹת"**

شعורה

הַרְזָאָה שְׁעֹזָרִים בְּחַלּוֹם
סַרְוּ עֲוֹנוֹתִין. שָׁנָאָמָר:

"וְסַרְוּ עֲוֹנֶק וְמַתְאַתָּק תְּכַפֵּר"
אמָר רַבִּי זִידָא:

לֹא עֲלִיתִי מִבְּלָל לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל
עַד שְׁרָאִיתִי שְׁעֹזָרִים בְּחַלּוֹם"

(ברוכות ג, ע"א)

אוכלים מאפה שנאה שנאהה מקמח שעורה. יש
שנוהגים לשתוות בירה שעשויה משועורה. ברכתה

של הבירה: "**שהכל נהיה בדברו**",
ולכן יש לברך עליה לאחר אכילת הפירות.

למה נמלטו ישראל לזית?

מה זית אין עליו נושרים,
לא בימות החרפה ולא בימות הักษמים -
אף ישראל,
אין להם בטלה עולמית,
לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.

(ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רפט).

לוקחים זית, שנשתבחה בו ארץ ישראל, וمبرכים לפני אכילתנו
(יש לכון בברכה גם על שאר פירות העץ):

"ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ".

סיפור

מפרי הארץ

פעם יצא הרוב מרכדי אליהו יציל לסיאר בחו"ל, וזכר על חשיבותה של הארץ - ישראל. במנחה הפסודה הביאו לבב זיתים יפים אדומים. אמר אחד האנשיים לרב: "כבודו יטעם את הזרעים הללו, הם גדלים כאן. גם כאן יש פרות טובים, לא רק בארץ-ישראל". הזרעים נראו יפים במקיח. אבל הרוב לא טעם מחתם, והסביר: אם משפטם של בזיתים הלו כדי להמעיט בקבוקה של ארץ-ישראל, לא אכל מחתם. קשראה הרוב שעלים טעמו מהזרעים ושבחו אתطعمם,לקח את הקופסה וראה שפתחו עליה "מיוצר בקבוץ יבנהה". הבון הרוב שאיש מלבוד לא שום לב שהזרעים הלו מיוצרים בארץ-ישראל. אמר להם: "אם הזרעים הלו כל כה טעימים, גם אני אטעם מחתם". האיש שדבר בשבח להם: "אם הזרעים הלו אוכל מהזרעים של חיל... טעם הרוב מן הזרעים נראה פמןצחה. הנה, גם הרוב אוכל מהזרעים של חיל... בטעומם אמר: "באחת הם משבחים מaad. לא יכול להיות שזרעים כאלה גדלים בחו"ל. בטעומם מהארץ-ישראל". אמר לו האיש: "כבוד הרוב, גם בחו"ל גדלים דברים טעימים". וכל האבור הקשיב לשוחה. בקש הרוב מטהו שיטפטל על הקופסה ונגיד לו يكن מיארים הזרעים הללו. האיש הסתכל ואמר: "קפוס יבנה, ארץ-ישראל". אמר לו הרוב: "אם אתה כל כה אוהב זיתים טעימים, בוא לארץ-ישראל. היא מגדלת בשביבה את כל הפרות הטעימים. מפש בשביבה ולמענה. בוא, הארץ מתחה לך".

לִמְהַ נְּמַשֵּׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְתְמָר?

מִה תְמָרָה זו אֵין בָּה פִסְלָת, אֶלְאָ:

תְמָרִים לְאֲכִילָה, לוֹקְבִים לְהַלֵּל,

חֲרִיאוֹת לְסִיכּוֹן... כֵּה הם יִשְׂרָאֵל -

אֵין בָּהֶם פִסְלָת, אֶלְאָ:

מִהֶם בָּעֵלִי מִקְרָא, מִהֶם בָּעֵלִי מִשְׁנָה,

מִהֶם בָּעֵלִי אֲגָדָה, מִהֶם בָּעֵלִי מִצּוֹת,

מִהֶם בָּעֵלִי צְדָקוֹת.

(מדרש רבה בראשית מ"א)

מדרש

אמיר לךם הקדוש-ברוך הוא לישראל: אף על פי שתמץאו אותה מלאכה כל טוב, לא תאמרו נישב ולא نطע, אלא הו זהירין בנטיעות, שנאמר "אטעתם כל עץ מאכל". כיון שנטענכם ומצעכם נטיעות

שנטעו אחרים, אף אתם הוי נוטעים לבנייכם.

(מדרש תנומה, קדושים ס"ח).

אוכלים תמר לח או יבש.

"אמר ר' שמואל בן לקיש,
אםה זו גפן נמשלה. כיצד?
زمירות שבה (שיש עליהם פרות מעתים)
אלו בעלי בתים (אנשים שיש בהם מצות).
אשכולות שבה (שיש בהם פרות רבים)
אלו תלמידי חכמים (שיש בהם תורה).
עלים שבה אלו עמי הארץ (אנשים פשוטים
ותמים)."

קנוקנות שבה אלו ריקנים שבישראל
(אנשים שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים)
וכלים בגפן אחת. מה הטעם?
יבקשו האשכולות (תלמידי החכמים)
רchromים על העלים (עמי הארץ),
שאלמלא העלים אין האשכולות מתקימים".
(חולין צ"ב, ע"ב)

"מִפְנֵי מָה נַמְשֶׁלֶת תֹּרֶה לְתַאֲנָה?"
 שרב האילנות, היזת והגפן והחתמרה נלקתין כאחד,
 והחתינה נלקחת מעט מעת.
 כה התורה, היوم לומד מעט ולמחר הרבה,
 לפי שאינה מתלמת
 לא בשנה ולא בשתיים".
 (במדבר ר' ב')

מדרש

מעשיה ברבי יונתן בן אלעזר שהיה יושב פחת לתאנה אחת, וקיתה הקאה
 קלאה תאנים יפות. ירד טל והוא התאנים שואבות [שפיפות] דבש, והוא
 חרום מגבלו [לש וקערבבו] בעפר. באה עד אמת וקיטה מנעפת חלב
 בדבש, והוא לא לפלמידים ואמר להם: בזוז וראו דגמא מעין קעולם הباء,
 שנאמר (יואל, ז): "ויהי ביום ההוא יטפו החרים עסיס והגביעות תלכנה
 חלב" (חנוכמא קדום, מצוה ס"י).

אוכלים תאנים טריות או יבשות.

רימון

הניצו הַרמְנִים
אלו הַתְּנוּקֹת שִׁיּוֹשָׁבִים
וְעֹזֶקְים בַּתּוֹרָה
וְיֹשָׁבִים שָׂוֹרֹת שָׂוֹרֹת
כְּגַדְעֵינִי רַמּוֹנִים.
(שיר השירים ד' י"ז)

"כְּפֶלֶח הַרְמוֹן רַקְתָּה" (שיר השירים ד' ג') - אמר ריש לקיש: פושע*י*ישראאל, אין אאר של גיהנום שולט בָּהּ ק"ו (כל וחמץ) מפיזח הָזָהָב. מה מפיזח הָזָהָב שאין עליו אלא כַּעֲבִי דִּינָר הָזָהָב, עדמד פֶּמֶה שְׁנִים ולא שליטה בו אור, פושע*י*ישראאל, שְׁמַלְאָן מִצְוֹת כְּרָמוֹן, על אחת פֶּמֶה, שְׁאָמַר "כְּפֶלֶח הַרְמוֹן רַקְתָּה". אַפְלוּ רַקְנִין שְׁבִיְשָׁרָאֵל מְלָאוֹן מִצְוֹת כְּרָמוֹן (עירובין יט).

אוכלים רימון.

חוני המעהל ועץ החרוב

פעם אחת היה ממלך בגדה, ראה אדם אחד שהוא נוטע חרוב.
אמר לו: זה לך מה שנתיים צוין פרות?
אמר לו: לשבעים שנה.

אמר לו: קלום ברי לך שתחיה שבעים שנה, ותأكل ממנה?
אמר לו: אני מצאתי את העולם בחרובים; לשם שנטעו אבורי לי
כה אטע אני לבני.

אתרג

מה היה אותו אילן שאכלו מפupo אדם ומה? אמר ר' אבא: אתרוג היה,
שנאמר: "וְתָרַא הָאָשָׁה כִּי טוֹב הַעַז" (העץ עצמו ולא רק הפירות), וכך וראה
אייה אילן שעצנו נאכל כפרי? אין אתה מוצא אלא אתרוג. (בר ט"ו. ח)
כפי שנאמר: "פרי עץ הדר", מלמד שפטעם עזו ופרי שניים. (סוכה לה)

שקד

והינה פרח מטה אהרן לבית לוי ויוצא פרח וניצץ ציז וגמל שקדים
(במדבר י"ז, כ"ב)
ויגמל - מלשון "אגמלו" ישלם לו". למה שקדים ולא פרי אחר? אלא כולם
ששקד ממשה להוציא פרות יותר מאשר אחר פרות, כי שקד אהרן להאלתם
של ישראל.

תפוח

אמר רבי חמא בן רבי חנינא Mai דכתיב (שיר השירים ב, ג): "בטפהם בעצי
העיר" למה נטשלוישראל לטפוח? לומר לך, מה תפוח זה פרי קודם
לעליו, כי ישראל הקדימו נעשה לנשוף. (שבת פ"ח, ב)

לוקחים בוטנים או מיני ירקות וمبرכים:

**"ברוך אתה יי' אלְהינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרִי הָאָדָמָה"**

על פרי חדש מברכים:

**"ברוך אתה יי' אלְהינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁחַנֵּנוּ
וּקְיֻמֵּנוּ וּהֲגִיעֵנוּ לִזְמָן הַזֶּה"**

*לא ניתן לברך "שהחינו" על אטרוגים כיון שכבר ברכו עליהם בסוכות.

חתימת הברכה

1. כל האוכל פירות ארץ ישראל משבעת המינים, צריך להזכיר בברכה אחרונה שבחה של ארץ ישראל, וחותם "על פירותיה" (זיתים, רימונים ותמרים, רובם מגידולי הארץ).
2. האוכל מפירות חוי", חותם בברכה الأخيرة על הפירות. בכל מקרה שיש ספק אם הפירות מהארץ או מהוי", יחתום את הברכה "על הפירות" (צימוקים - חלקם מהארץ וחלקם מהוי").
3. אם אכל פירות שבעת המינים גם מהארץ וגם מהוי", יחתום "על הפירות".
4. ברכת "מעין שלישי" פוטרת גם את פירות העץ שאינם משבעת המינים.
5. על פירות האילן, חוץ מז' מינים ופירות האדמה וירקות ועל כל המשקין ועל דבר שאין גידולו מן הארץ, מברכין אחר אכילתן "borah nafshot".

ברכה מעין שלוש

ברוך אתה יי' אֱלֹהינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,

על פירות משבעת המינים: על הין:

על הצעז ועל הצעז פררי הצעז: **על המקדשה ועל המקדשה בבל הפלפללה**

עפ"י נוסח עדות המורה

וועל תנובת השדקה ועל ארץ
חמדאה טוביה ורחביה שרצית
והנחלת לאבותינו לאכל מפריה
ולשבע מטואה. רחם יי' אלהינו
עלינו ועל ישראל עטף ועל
ירושלים עירך ועל ציון משכנו
כבודך. ועל מזבחך. ועל היכלה.
ובניה ירושלים עיר הקדש במחרה
בימינו. והעלונו לתוכה. ושם חנו
בבנינה ונאכל מפריה ונשבע
מטואה אונברך עלייה בקדשה
בטהרה.

**כי אתה טוב ומיטיב לכל ונזדה
לך (יי אלהינו) על הארץ**

על פירות משבעת המינים: על הין:
על הפלפללה. ברוך אתה יי'
על הארץ ועל המקדשה ועל
הפלפללה.

ברכת בורא נפשות

**ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרון על
כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי. ברוך יי' הعالמים:**

כפר דרום תי"ז - שבי דרום

www.toraland.org.il